

культурную інфармацыю, якая была сфармулявана на працягу доўгага перыяду гісторыі беларускага народа.

Літаратура

1. *Афанасьев А. Н.* Поэтические воззрения славян на природу: в 3 т. [репринт. изд.-е 1868 г.]. – Т. 2. – Москва, 1994.
2. *Багдановіч М.* Поўны збор твораў: у 3 т. – Т. 3. – Мінск, 1993.
3. *Бельскі А.І.* Свет ад травы да зор. Беларуская паэзія: сістэма вобразаў прыроды, паэтыка пейзажу. – Мінск, 1998.
4. *Гёте И.-В.* Об искусстве. – Москва, 1975.
5. *Зразікава В.* Ветрасінь, чужыншчына, агнёвасць // Роднае слова. – 2004. – № 6. – С. 28-30.
6. *Кандинский В.В.* О духовном в искусстве. – Москва, 1992.
7. *Керлот Х.Э.* Словарь символов. – Москва, 1994.
8. *Маслова В.А.* Ното *lingualis* в культуре. – Витебск, 2004.
9. *Маслова В.А.* Когнитивная лингвистика. – Мінск, 2004.
10. *Миронова Л.Н.* Цвет в изобразительном искусстве. – Мінск, 2002.
11. *Шамак А.А.* Міфалогія беларусаў. – Мінск, 2005.
12. *Шамякіна Т.І.* Міфалогія Беларусі (нарысы). – Мінск, 2000.

Л.У. Хрышчановіч

Мянушкі вёскі Косаль Кармянскага раёна Гомельскай вобласці (лінгвакультуралагічны аспект)

Невялікую вёску Косаль Кармянскага раёна, Гомельскай вобласці мы не знойдзем сёння на геаграфічных картах Беларусі. Яна, як многія іншыя вялікія і маленькія вёсачкі, што пацярпелі ад выбуху на атамнай станцыі Чарнобыля, зруйнавана, засыпана зямлёй. Раз'ехаліся людзі, што жылі тут, гадавалі сваіх дзяцей, ладзілі гаспадарку, радаваліся і сумавалі, марылі і любілі. Мінаюць гады, але памяць час ад часу вяртае у гэты бласлаўлены куточак маёй Радзімы, куды бацькі адпраўлялі нас, дзяцей, на летнія вакацыі.

Жыццё ў вёсцы навідавоку: людзі ведаюць адзін пра аднаго, здаецца, усё. Кожны чалавек, які жыў у вёсцы, арыентаваўся на звычайнае права, імкнуўся жыць так, каб не дапусціць ніякай крыўды, каб годна і гожа выглядаць у вачах сваіх аднасяльчан. Нормай было і тое, што амаль кожная сям'я акрамя афіцыйнага прозвішча мела неафіцыйнае найменне або мянушку. Ніхто не крыўдзіўся за іх, бо ў большасці сваёй яны не неслі ніякай зласлівасці альбо абразы. Мянушкі выступалі як дадатковы сродак ідэнтыфікацыі асобы. Лексіка-семантычны састаў неафіцыйных найменняў (мянушак) в. Косаль быў дастаткова разнастайны. Сярод іх вылучаюцца мянушкі, якія сведчаць аб маральных якасцях іх носьбітаў. Так, адзін селянін па прозвішчы Зайцаў меў мянушку *Хуха*. Ён быў працавітым чалавекам, клапаціўся пра ўласную

гаспадарку, але калі трэба было пайсці разам з мужыкамі касіць сена, альбо займацца нарыхтоўкай лесу для будаўніцтва, прыкідваўся нямоглым, кволым. Яго трэба было лячыць, ахоўваць, хухаць як казалі ў вёсцы. Адсюль і мянушка. Неаднойчы можна было пачуць: “Мужыкі, а дзе ж *Хуха*? Захварэў? Ня дзіва, сёння ж нарад сена касіць. Зноў жонка будзе вакол яго лётаць ды хухаць”.

Цімох Прахарэнка меў мянушку *Манок*. Сёння цяжка сказаць, чаму ён атрымаў такую мянушку. Хутчэй за ўсё ён, ці яго продак, некалі зманіў, сказаў няпраўду. І, хаця іх дзеці ніколі ў гэтым не былі заўважаны, мянушка засталася. Кожная сям’я даражыла чысцінёй свайго роду, нікому не хацелася трапіць на востры язычок тых, з кім жывеш побач не адзін год. Той, хто адыходзіў ад агульнапрынятых, здавён заведзеных нормаў жыцця не мог разлічваць на прыязныя адносіны, што ў сваю чаргу адбівалася ў неафіцыйных найменнях. Была ў в. Косаль мянушка *Гітлер*. Якім жа павінен быць чалавек, каб атрымаць такое найменне? Гэту мянушку пасля вайны меў Лебедзеў Іван за тое, што быў вельмі жорсткім у адносінах да аднавяскоўцаў. Здарылася так, што ў вёску прыехаў каваль. У яго была поўная хата дзяцей, а гаспадаркі, ці хаця б каровы, не было. Ён, працуючы ў кузні, часам рабіў паслугі сялянам у рамонце інвентару, і за гэта людзі прыносілі яму невялікую плату: яйкі, шматок сала ці гарлач малака. Аднайчы Іван Лебедзеў увайшоў у кузню, стаў сварыцца і казаць, што забараняе каваць людзям. Каваль спрабаваў растлумачыць, што яму трэба карміць дзяцей, нарэшце не вытрымаў і назваў свайго крыўдзіцеля Гітлерам. Помнячы шмат іншых выпадкаў жорсткасці Івана, усе ў вёсцы з таго часу так яго і называлі.

У мянушках зафіксаваны прыхільнасці вяскоўцаў да пэўнага роду заняткаў, іх любімыя звычкі. Жыў у вёсцы мужык па прозвішчы Берднікаў Восіп, які вельмі любіў плесці кашы, і яны ў яго атрымліваліся лепш чым у каго. Яго так і “ахрысцілі” – *Кош*: “Хлопцы, глядзіце, вунь *Кош* з кашом ідзе”.

Бацькі майго бацькі насілі мянушку *Хатулі*. Яна ўзнікла з тае прычыны, што мой прадзед Рыгор любіў хадзіць на кірмаш, несучы за плячыма клунак, які ў вёсцы называлі хатулём. Звычайна прадзед гаварыў: “Вазьму хатуля і пайду ў Быхаў на кірмаш”. Хтосьці гэту яго звычку заўважыў, і прадзед атрымаў мянушку *Хатуль*. Гэта мянушка стала родавай. Майго бацьку ў звычайным ужытку называлі Валод Хатулёў, а калі трэба было афармляць нейкія паперы, то запісвалі афіцыйнае прозвішча Уладзімір Кулажанка.

Даваліся мянушкі і па знешняму выглядзе, па вопратцы, якую насілі. Калі Ягор Прахарэнка быў малы, то вельмі драў адзенне, таму бацькі называлі яго *Дзюрам*. Потым гэта мянушка перайшла на ўсю сям’ю. У вёсцы помнілі такія выпадкі. Гэта было яшчэ да вайны. Ягор Прахарэнка быў старшынёй калгаса “Чырвоны пуцілавец”. Неяк у вёску прыехаў упаўнаважаны з райкома (з Камы) і запытаўся, дзе можна знайсці старшыню. Сяляне яму адказалі: “*Дзюр* жыве вунь у той хаце”. І вось упаўнаважаны прыйшоў да хаты і пытае: “Дзе тут

можна ўбачыць *Дзюра*?” Старшыня быў вельмі збянтэжаны і адказаў, што ён не *Дзюр*, а Прахарэнка”.

Цікавымі нам уяўляюцца мянушкі, якія характарызуюць вяскоўцаў па тым, чаго яны жадалі ў сваім жыцці, аб чым марылі. Так, адна сям’я мела мянушку *Цары*. Справа ў тым, што гаспадар гэтай сям’і, калі быў малы і ў яго пыталіся, кім ён хоча быць, то ён адказваў, што хоча быць царом. Так ён атрымаў мянушку *Цар*, а потым уся сям’я стала *Царамі*. Мікола Прахарэнка, такім было афіцыйнае найменне гэтага чалавека, вядома, не стаў царом, а падчас акупацыі нашай тэрыторыі нямецкімі заваёўнікамі быў прызначаны бургамістрам Руднянскага сельскага савета. Трэба сказаць, што ніякай шкоды ён не рабіў, трымаў сувязь з партызанамі, таму і не быў асуджаны пасля вайны.

У аснову большасці мянушак пакладзены матывавальныя прыкметы. І, хаця іх колькасць па словах некаторых даследчыкаў скарацілася, яны працягваюць сваё актыўнае жыццё, выконваючы акрамя намінацыйнай, інфарматыўную функцыю, даючы мажлівасць глыбей пазнаёміцца з той альбо іншай асобай, зразумець асаблівасці яе характару, паводзін. Так, Міхась Прахарэнка, якога ў вёсцы ласкава клікалі Міхалка, меў мянушку *Лэпка*. Пасля рэвалюцыі, калі была нацыяналізавана зямля, ён усімі праўдамі і няпраўдамі здолеў дабіцца зямельных надзелаў для ўсіх сваіх пяці сыноў: Міколы, Васіля, Восіпа, Кастуся і Цімоха. Усім пабудаваў хаты на лепшых участках зямлі, браў, хапаў, альбо, як казалі ў вёсцы, *лэпаў* усё, што можна было.

Адна сям’я атрымала “палітычную” мянушку *Троцкія*. Гаспадар гэтай сям’і пасля Грамадзянскай вайны хваліўся, што бачыў Троцкага. Усе яго дзеці і ўнукі таксама насілі мянушку *Троцкія*: “*Троцкія ў гэтым годзе першыя бульбу пасадзілі*”.

Цікавая матывацыя мянушкі *Зрэі*. Яе носьбіт некалькі гадоў быў палявым вартаўніком у калгасе і, зразумела, назіраў, як спее збажына і часта ў размове з мужыкамі гаварыў: “А жыта, ячмень ужо зрэя”. Так і стаў *Зрэем* на ўсё жыццё.

Селяніна па прозвішчы Цакуненка клікалі ў вёсцы *Папок*. Гэта мянушка не мае ніякага дачынення да папа. Імя гэтага чалавека было Пятрок. Ён у маленстве не мог добра выгаварыць сваё імя. У яго замест Пятрок атрымлівалася *Папок*.

Матывацыя мянушкі *Заможнікі* на першы погляд здаецца празрыстай: багатая, матэрыяльна забяспечаная людзі. Аднак сям’я Берднікаў не была заможнай, а мянушку яны атрымалі ад Восіпа Бердніка, які яшчэ да вайны быў старшынёй калгаса і ўвесь час гаварыў аб тым, што калгаснікі павінны жыць багата, быць заможнымі. Гэта заўважылі дасціпныя вяскоўцы, і з таго часу ўся сям’я стала *Заможнікамі*.

Кароткае знаёмства з неафіцыйнымі найменнямі (мянушкамі) в. Косаль кармянскага раёна Гомельскай вобласці пашырае нашы веды пра функцыянаванне беларускага іменаслову, паказвае яго адметнасць і ўнікальнасць.

Мянушка як адна з найбольш старажытных антрапанімічных формаў паглыбляе наша разуменне менталітэту народа, спецыфікі яго культуры і гістарычнага лёсу.